

SANTRAUKA

Lietuvos finansų sistemoje itin sparčiai auga ir vis daugiau reikšmės įgyja finansinių technologijų sektorius (angl. FinTech). Jo kuriamos inovacijos gali prisidėti prie paslaugų teikimo efektyvinimo, veiklos sąnaudų mažinimo ir detalesnio veiklos vertinimo. Žvelgiant iš finansinio stabilumo perspektyvos, svarbu suprasti ne tik šio sektoriaus teikiamą naudą, bet ir potencialias rizikas finansų sistemai. Sektoriaus rizikų spektras yra gana platus, taigi, atsižvelgiant į augimo potencialą, būtina įvertinti tiek esamas, tiek šiuo metu labiau tik teorinio pobūdžio rizikas, tokias kaip pinigų plovimo ir teroristų finansavimo pavojus, nepakankamai išplėtoti klientų rizikos ir kitų sričių rizikų vertinimo mechanizmai, kibernetinių atakų grėsmė, kompetentingų darbuotojų stygius. Nors dauguma komentare įvardijamų rizikų Lietuvoje kol kas yra ilgalaikio pobūdžio ir dar nepasireiškusios, vyraujant panašioms tendencijoms jos gali įgyti vis didesnę reikšmę. Svarbu, kad sektoriaus rizikų valdymo branda ir kokybė atitiktų plėtros mastą. Tam reikalingas sklandus bendradarbiavimas tarp reguliuotojo, šalies tarnybų, finansų įstaigų ir tarptautinių institucijų, pakankami ištekliai rizikų priežiūrai vykdyti ir sektoriaus brandai užtikrinti bei saugumo ir patirties taikant rizikų mažinimo priemones gerinimas.

FINANSINIŲ TECHNOLOGIJŲ SEKTORIAUS¹ LIETUVOJE APŽVALGA

FinTech apima technologijomis pagrįstas finansines inovacijas, padedančias kurti naujus verslo modelius, veiklos programas, procesus ir produktus. FinTech keičia įprastus finansinių paslaugų teikimo ir naudojimo būdus inovatyviais ir apima platų paslaugų spektrą – nuo inovacijų teikiant tradicines finansines paslaugas iki naujesnių sričių, kurių veikimas pagrįstas, pavyzdžiui, blokų grandinėmis (angl. *blockchain*). Inovacijų poreikį nulemia įvairūs paklausos ir pasiūlos veiksniai². Europos bankininkystės institucija išskiria keturias FinTech įmonių teikiamų paslaugų grupes: a) kredito, indėlių paslaugos ir kapitalo pritraukimo paslaugos; b) mokėjimo, tarpuskaitos, atsiskaitymo paslaugos; c) investicinės ir investicijų valdymo paslaugos; d) kitos su finansine veikla susijusios paslaugos. Lietuvoje daugiausia b ir d grupių paslaugas teikiančių įmonių³.

Lietuva pagal suteiktą elektroninių pinigų įstaigų ir mokėjimo įstaigų licencijų skaičių pirmauja visoje ES, o pasaulio šalių FinTech reitinge patenka į pirmąjį dešimtuką. 2022 m. trečiojo ketvirčio pabaigoje Lietuvoje veikė 174 Lietuvos banko licencijuotos FinTech sektoriaus įmonės, iš jų daugiausia – 87 elektroninių pinigų įstaigos (EPI), taip pat 51 mokėjimo įstaiga (MI), dar 23 sutelktinio finansavimo platformų operatoriai (SFPO), 7 tarpusavio skolinimo platformų operatoriai (TSPO) ir 6 specializuoti bankai. Nors Lietuvoje veikiančių FinTech įmonių (įskaitant ir nelicencijuotas) skaičius nėra didžiausias ES, pagal jo ir gyventojų skaičiaus santykį Lietuva priskiriama prie didžiausio FinTech įmonių tankio valstybių. [Pasaulio šalių FinTech reitinge](#) 2020 m. buvusi ketvirta, ji ir 2021 m. išliko šio reitingo dešimtuکه. Kaip rodo 2022 m. [Investuok Lietuvoje apžvalga](#), fintech ekosistema Lietuvoje apima įvairias sritis (žr. 1 pav.), šiame sektoriuje (įskaitant ir Lietuvos banko nelicencijuotus rinkos dalyvius) veikė 263 įmonės, kurios pritraukė 67,9 mln. eurų investicijų, taip pat sektoriuje dirbo per 7000 darbuotojų. Pastaraisiais metais itin sparčiai besiplečiančio FinTech sektoriaus ir atsirandančių naujų EPI ir MI svarba finansų sistemoje kasmet vis didėja: nuo 2016 m. buvusių 12 licencijuotų EPI skaičius paugo iki 87, o MI – nuo 40 iki 51 (žr. 2

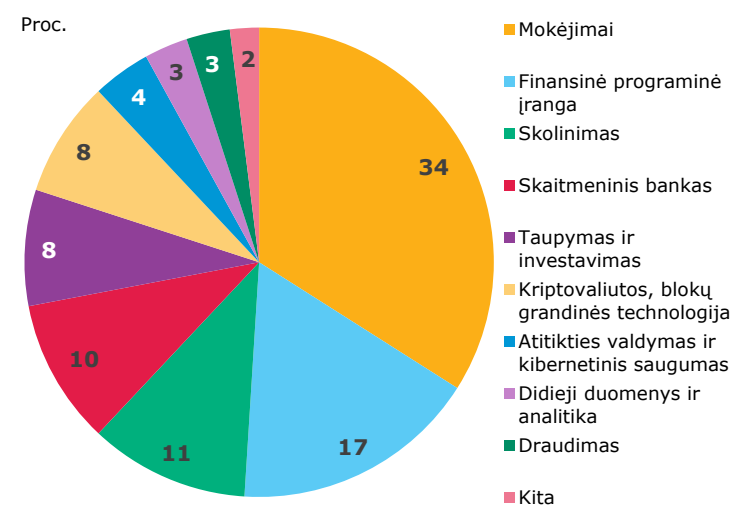
¹ Komentare daugiausia apžvelgiami Lietuvos banko licencijuoti rinkos dalyviai, vykdančys finansinę veiklą ir joje naudojančys finansines technologijas: [elektroninių pinigų](#) ir [mokėjimo](#) įstaigos, [sutelktinio finansavimo](#) ir [tarpusavio skolinimo](#) platformos. Tekste ir atliekant skaičiavimus finansinių technologijų arba FinTech sektoriui laikomos visos minėtomis veiklomis užsiimančios įstaigos. Kitos finansines technologijas naudojančios įstaigos ar Lietuvos banko nelicencijuoti rinkos dalyviai komentare neapžvelgiami.

² Finansines inovacijas lemiantys veiksniai nurodomi I priede.

³ Europos šalių FinTech įmonių pasiskirstymas pagal finansinę veiklą ir šalį nurodomas II priede.

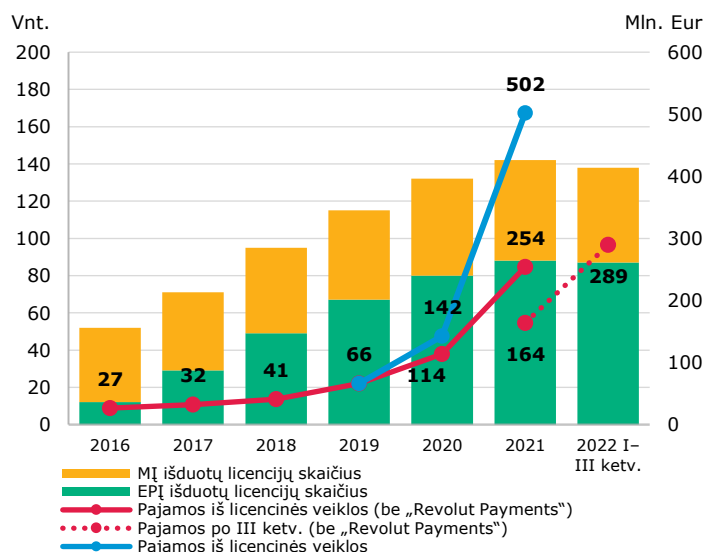
pav.). Be to, pastebimai padidėjo perlaidų skaičius ir iš licencinės veiklos uždirbamos pajamos. Pavyzdžiui, vien per 2022 m. pirmuosius tris ketvirčius EPĮ iš licencinės veiklos gavo 251,7 mln. Eur pajamų, MĮ – 37,5 mln. Eur, o tai kartu yra 2,5 karto daugiau nei per visus 2020 m. ir beveik 4,5 karto daugiau nei 2019 m.

1 pav. Visų FinTech įmonių (įskaitant ir nelicencijuotas) pasiskirstymas Lietuvoje pagal pagrindines veiklos sritis (2022 m.)

Šaltinis: Investuok Lietuvoje.

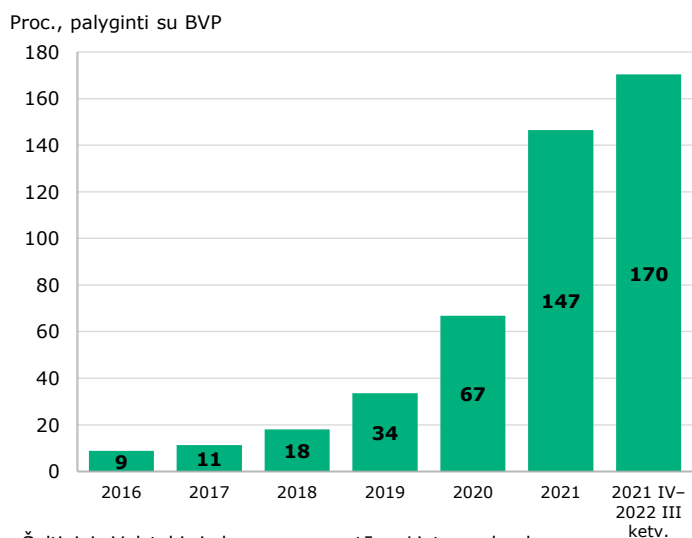
2 pav. EPĮ ir MĮ pajamos iš licencinės veiklos ir licencijų skaičius

Šaltinis: Lietuvos bankas.

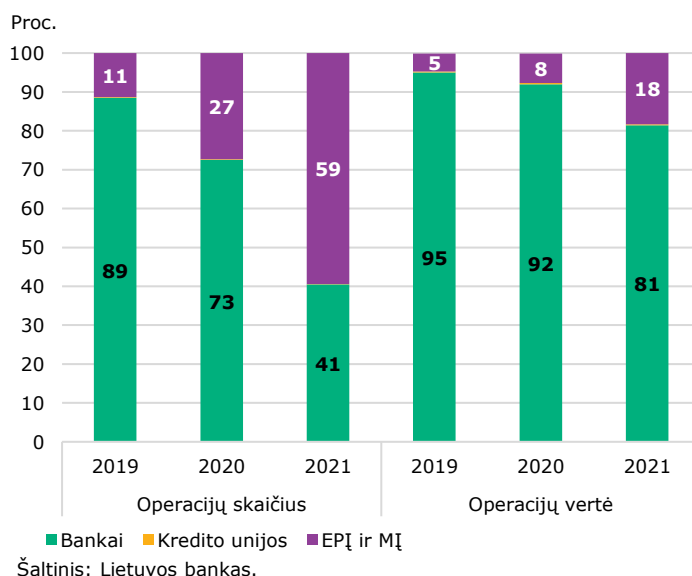
Į bankų sektorių perėjus didžiausiam EPĮ ir MĮ sektoriaus dalyviui Revolut Payments, UAB⁴, kitų EPĮ ir MĮ pajamos ir toliau sparčiai augo, taip pat palaipsniui didėjo jų rinkos dalis mokėjimo paslaugų srityje. Naujausiais duomenimis, EPĮ ir MĮ įstaigų atliekamų operacijų bendra suma per pastaruosius 12 mėn. toliau augo ir 2022 m. trečiąjį ketvirtį buvo 70 proc. didesnė nei Lietuvos BVP (žr. 3 pav.). Trečiąjį ketvirtį ji buvo 89 proc. didesnė nei 2021 m. atitinkamu laikotarpiu. Bendra EPĮ ir MĮ mokėjimo operacijų suma visoje mokėjimų rinkoje kasmet užimdavo vis didesnę dalį: 2019 m. ji sudarė 5 proc., 2021 m. – jau 18 proc. visos mokėjimo operacijų negrynaisiais pinigais vertės (žr. 4 pav.).

3 pav. EPĮ ir MĮ per 12 mėn. atliktų mokėjimo operacijų apyvartos ir BVP santykis

Šaltiniai: Valstybinė duomenų agentūra, Lietuvos bankas.
Pastaba: duomenys pateikti, pašalinus Revolut Payments įtaką.

4 pav. Mokėjimo paslaugų teikėjų rinkos dalys pagal mokėjimo negrynaisiais pinigais operacijų skaičių ir vertę

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Tiesa, didžiausią įtaką tam turėjo Revolut Payments veiklos rezultatai. Jei ne jie, sektoriaus užimama dalis rinkoje 2019–2021 m. būtų augusi nuosaikiau. Pusę visų EPĮ ir MĮ atliktų mokėjimo operacijų vykdė

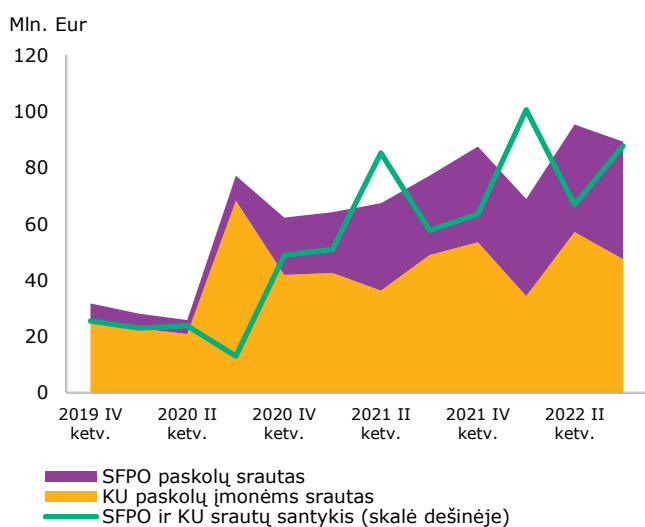
⁴ Revolut Bank, UAB, išplėtus ir papildžius banko licenciją, 2022 m. liepos 1 d. ši elektroninių pinigų įstaiga reorganizuota prijungiant ją prie banko ir perkeltiant klientų lėšas į banko balansą.

penkios EPĮ, o beveik du trečdaliai iš licencinės veiklos gautų pajamų priklausė dešimčiai sektoriaus įstaigų. EPĮ pajamos sudarė 87 proc., o MĮ – 13 proc. visų sektoriaus pajamų. Atmetus *Revolut Payments*, UAB, perėjimo į kitą sektorių įtaką, matyti, kad EPĮ ir MĮ pajamos, palyginti su atitinkamu praėjusių metų laikotarpiu, padidėjo 1,8 karto. Bendra EPĮ ir MĮ atliktų mokėjimo operacijų suma 2022 m. trečiojo ketvirčio pabaigoje sudarė 109,8 mlrd. Eur. Tai 1,9 karto daugiau nei lyginamuoju laikotarpiu pernai (atmetus *Revolut Payments* įtaką). Tiesa, 2022 m. trečiojo ketvirčio duomenimis, daugiau kaip trečdalis sektoriaus įstaigų vis dar susiduria su sunkumais siekdamos veiklos pelningumo.

Sutelktinio finansavimo platformų operatoriai aktyviai įsilieja į rinką ir ypač prisideda prie verslo finansavimo didėjimo. Nors SFPO potencialas dar nėra visiškai išnaudojamas ir, naujausiais [duomenimis](#), aktyvią veiklą vykdo tik apie pusė Lietuvoje įsteigtų SFPO, tokių įmonių finansuojamos sumos per metus didėja sparčiai: per pirmuosius tris 2022 m. ketvirčius – nuo 1,29 mln. Eur 2017 m. iki 114,3 mln. Eur. Per 2022 m. pirmąjį pusmetį SFPO sudarė 40 proc. daugiau sandorių nei per 2021 m. tą patį laikotarpį. Kitų verslo projektų finansavimo suma augo sparčiau ir susilygino su nekilnojamojo turto verslo projektams finansuoti skirta suma. Tai lėmė didėjantis smulkiojo ir vidutinio verslo poreikis gauti alternatyvų finansavimą. SFPO finansuotų projektų suma šiuo laikotarpiu vidutiniškai sudarė 82,3 proc. kredito unijų paskolų verslui srauto (žr. 5 pav.), arba 5,8 proc. viso pinigų finansų įstaigų tikrųjų naujų paskolų verslui srauto. 2021 m. lapkričio mėn. įsigaliojo ES sutelktinio finansavimo reguliavimas, pagal kurį iš naujo licencijas gavusios platformos gavo galimybę paslaugas teikti visoje ES. Tikimasi, kad tai dar labiau paspartins SFPO sektoriaus augimą.

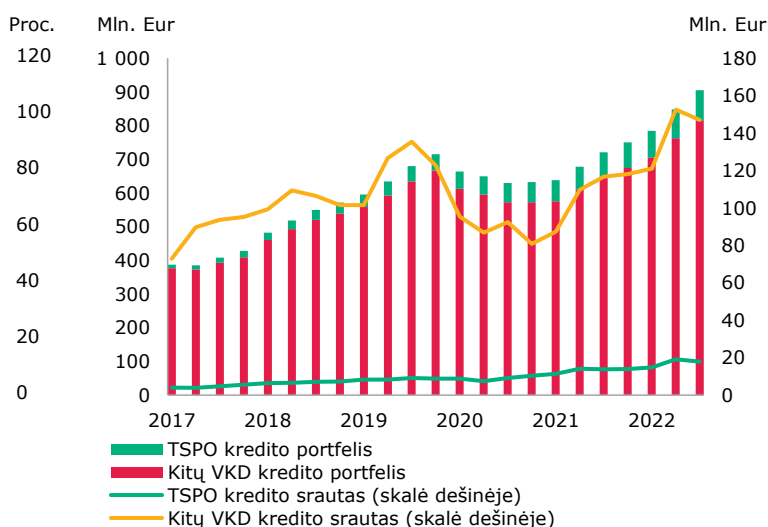
Sparčiai didėja tarpusavio skolinimo platformų operatorių teikiamų vartojimo kreditų mastas. Tiek bendras, tiek TSPO teikiamų vartojimo kreditų srautas, naujausiais [duomenimis](#), taip pat augo. Per 2022 m. pirmąjį pusmetį kiti vartojimo kredito davėjai (ne kredito įstaigos, įskaitant TSPO) suteikė 133 tūkst. naujų vartojimo kreditų, kurių vertė yra 307 mln. Eur, o tai buvo 20 proc. daugiau naujų vartojimo kreditų ir 38 proc. didesnė jų vertė nei per tą patį praėjusių metų laikotarpį. Daugiausia suteikta tiesiogiai išmokamų vartojimo kreditų, įskaitant mažos vertės vartojimo kreditus. Visi vartojimo kredito davėjai (ne kredito įstaigos, įskaitant TSPO) pagal suteiktų vartojimo kreditų sumą sudaro apie 44 proc. Lietuvos vartojimo kreditų rinkos. 2017 m. TSPO suteiktų paskolų portfelis sudarė 1,3 proc. vartojimo kredito davėjų (greitųjų kreditų bendrovių ir išperkamosios nuomos bendrovių) rinkos, srautas – 1,7 proc., o 2022 m. trečiąjį ketvirtį TSPO srauto sudaroma dalis ūgtelėjo iki 6,4 proc., paskolų portfelis – iki 8,9 proc. (žr. 6 pav.). Kol kas nėra įvertinta ir nežinoma, ar tokie verslo modeliai būtų tvarūs, įvykus ekonomikos sukrėtimui.

5 pav. SFPO finansavimas, palyginti su kredito unijų finansavimo srautu

Šaltinis: Lietuvos bankas.
Pastaba: KU – kredito unijos.

6 pav. TSPO ir kitų vartojimo kredito davėjų paskolų portfelis ir srautai

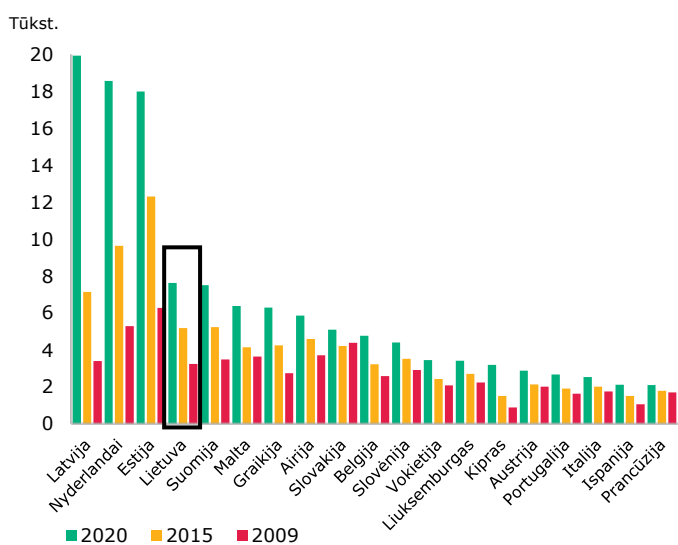

Šaltinis: Lietuvos bankas.
Pastaba: VKD – vartojimo kredito davėjai.

FINANSINIŲ TECHNOLOGIJŲ TEIKIAMA NAUDA

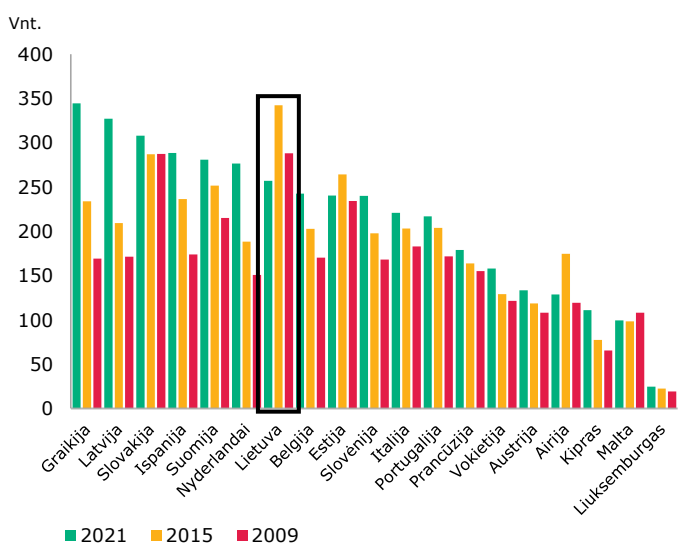
FinTech sektoriaus sukurtos inovacijos gali prisidėti prie paslaugų teikimo efektyvinimo ir veiklos sąnaudų mažinimo. Inovacijos sudaro sąlygas greitesniam sprendimų priėmimui, modelių tobulinimui, išsamesniam rizikų ir investavimo vertinimui. Be to, pigesnių ir greitesnių mokėjimo operacijų sprendimai leidžia sutaupyti lėšų, daugiau uždirbti ir efektyviau paskirstyti kapitalą, greičiau atlaisvinti užstatą. Technologiniai sprendimai mažina administracines sąnaudas, nes klientų aptarnavimas persikelia į virtualiąją erdvę. Sparčiai plečiantis *FinTech* sektoriui, technologiniai sprendimai vis dažniau taikomi ir tradicinių bankų veikloje. Bendradarbiaudami su *FinTech* įmonėmis arba matydami besikeičiančią rinką, jie imasi iniciatyvų ir taip patenkina besikeičiančius klientų lūkesčius, pavyzdžiui, nustatydami kliento tapatybę nuotoliniu būdu. Lietuvos kredito įstaigų veiklos efektyvumą euro zonos mastu atspindi ir statistika: ketvirta vieta pagal gyventojų, tenkančių vienam kredito įstaigos skyriui, skaičių, septinta – pagal gyventojų ir kredito įstaigų darbuotojų santykį (žr. 7 ir 8 pav.). Diegiamos technologijos ir skaitmeninės paslaugos ne tik verčia prie jų prisitaikyti konkurentus ar partnerius, bet ir skatina domėtis jomis klientus, taip netiesiogiai prisideda prie visuomenės skaitmeninio raštingumo gerinimo.

7 pav. Gyventojų skaičius, tenkantis vienam kredito įstaigos skyriui

Šaltiniai: SDW, Eurostat ir Lietuvos banko skaičiavimai.

8 pav. Gyventojų skaičius, tenkantis vienam kredito institucijos darbuotojui

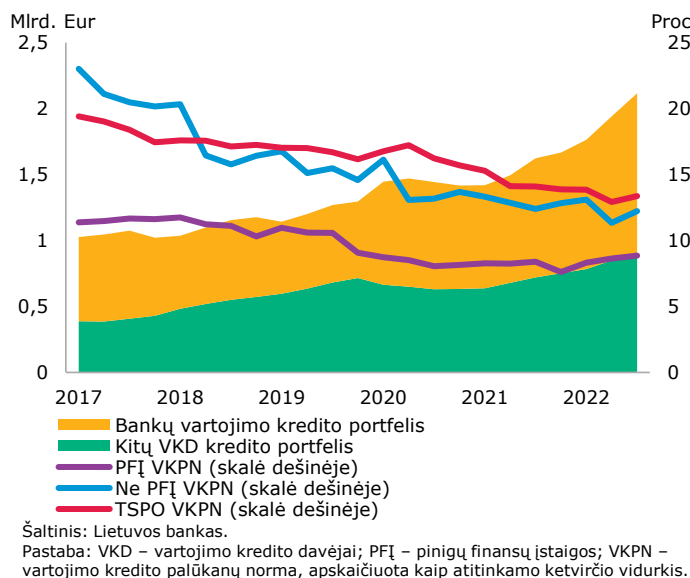
Šaltiniai: SDW, Eurostat ir Lietuvos banko skaičiavimai.

FinTech sektorius gali prisidėti prie kredito prieinamumo didėjimo. Kreditavimo alternatyvos, kurias sudaro *FinTech* ar didžiųjų technologijų įmonių – *BigTech* kreditas, yra labiau išvystytos tose šalyse, kurių BVP vienam gyventojui rodiklis yra didesnis, taip pat didesni bankų taikomi antkainiai, nuosaikesnis reguliavimas, mažesnis bankų padalinių, tenkančių vienam asmeniui, skaičius ir didesnis verslo sąlygų palankumo indeksas (angl. *ease of doing business index*). Didžioji dalis šių kriterijų ir savybių pastebimos ir Lietuvoje. Didesnė *FinTech*, o ypač *BigTech* turimų duomenų imtis ir efektyvus jų panaudojimas padeda išvengti informacijos asimetrijos ir suteikia galimybę geriau įvertinti tiek atskirų rinkos segmentų, tiek ir atskirų klientų keliamą riziką, jų užstato poreikį (angl. *data-network-activity*). Be to, Tarptautinių atsiskaitymų bankas pateikia [išvada](#), kad *FinTech* ir *BigTech* paslaugos papildoma kitas kreditavimo rūšis, o ne jas pakeičia. Taigi, kreditą teikiantys *FinTech* subjektai gali padidinti, pavyzdžiui, mažesnio ar rizikingesnio verslo kreditavimo galimybes, nes tradiciniai kredito davėjai tokį verslą linkę finansuoti mažiau. Tokio papildomo kreditavimo pavyzdys Lietuvoje galėtų būti SFPO teikiamas kreditavimas, orientuotas į smulkujų verslą. Lietuvoje didėja šių platformų reikšmė smulkesniems nekilnojamojo turto rinkos dalyviams. Didėjantis platformų veiklos aktyvumas pastebimas ir vartojimo kredito rinkoje, į kurią įsitraukia specializuoti bankai ir TSPO. Šioje rinkoje vartojimo kredito palūkanų norma jau kurį laiką mažėja, o alternatyvių finansuotojų vartojimo kredito portfelis nuo 2021 m. palaipsniui auga (žr. 9 pav.).

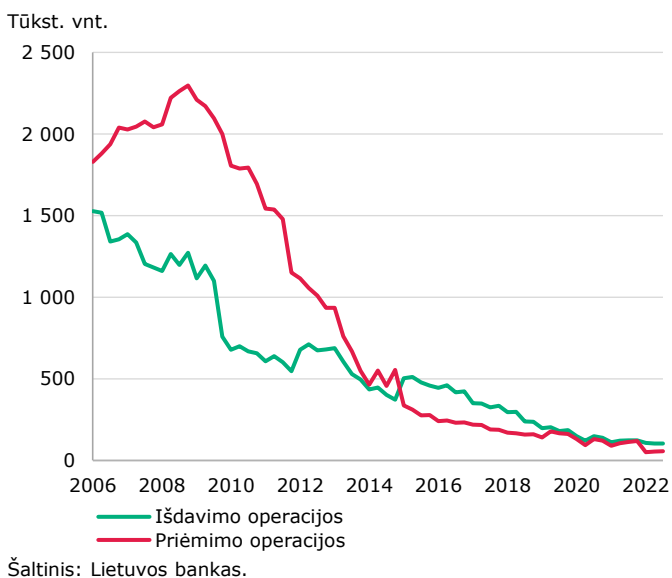
Inovacijos sudaro galimybes plėsti finansinių paslaugų prieinamumą, ypač tose vietose, kur gyventojų tankumas yra mažesnis arba netoliese nėra fizinių padalinių. Lietuvoje, ypač regionuose, neretai įvardijama finansinių paslaugų ar grynųjų pinigų prieinamumo problema. Vis dėlto, inovacijoms sparčiai plėtojantis ir vis didesnei daliai paslaugų keliantis į internetą (2022 m. internetu naudojosi 88 % 16–74 metų asmenų), gyventojai neišvengiamai renkasi patogesnes atsiskaitymo

priemonės, nuotolines paslaugas. Pavyzdžiui, mažėjantį grynųjų pinigų populiarumą rodo mažiausią lygį pasiekęs operacijų grynaisiais skaičius, atsiskaitymų negrynaisiais skaičiaus ir vertės augimas (žr. 10 ir 19 pav.). Atsiskaitymų už el. prekybą mokėjimo kortelėmis skaičius Lietuvoje 2022 m. pirmuoju–trečiuoju ketvirčiais, palyginti su 2021 m. atitinkamu laikotarpiu, išaugo dvigubai. Todėl tikėtina, kad ateityje, gyventojams vis dažniau naudojantis šiuolaikinėmis technologijomis, grynųjų pinigų operacijos taps vis mažiau populiaros, o el. bankininkystė užims vis didesnę rinkos dalį. Tačiau tai stipriai priklausys nuo įvairių veiksnių, pavyzdžiui, visuomenės ir verslo įpročių, šešėlinės ekonomikos tendencijų šalyje, finansinio raštingumo lygio.

9 pav. Vartojimo paskolų portfelio struktūra pagal kredito davėjus ir palūkanų norma

10 pav. Grynųjų pinigų išdavimo ir priėmimo operacijų skaičius

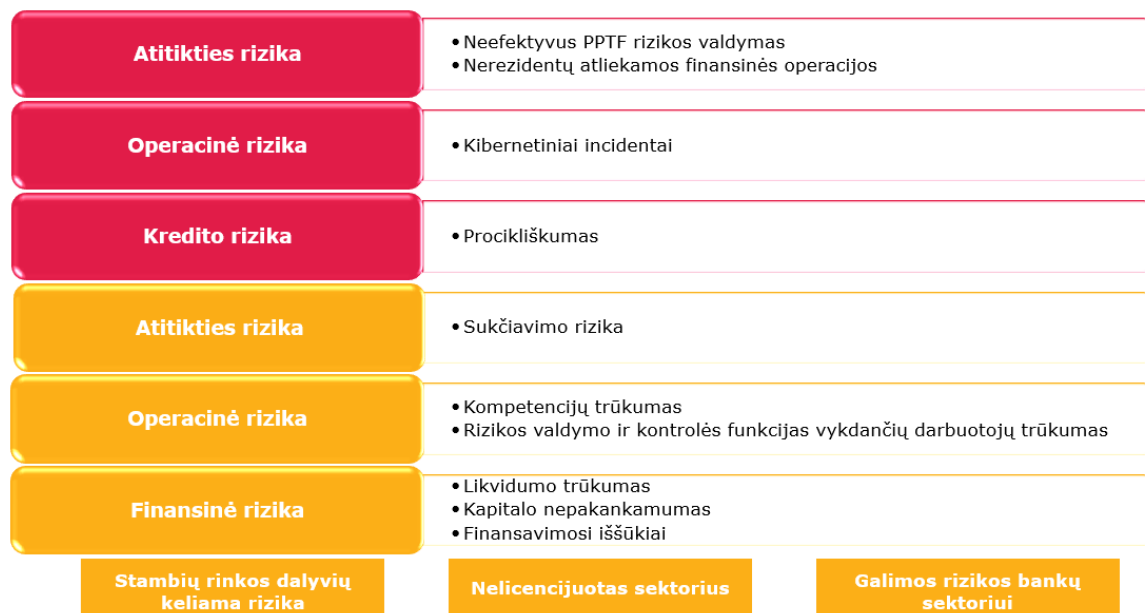

Didesnė finansinių paslaugų diversifikacija gali sunkinti sektoriaus priežiūrą, bet ekonominio sukrėtimo atveju leistų sumažinti neigiamą poveikį visai finansų rinkai. Trumpuoju laikotarpiu priežiūros institucijoms gali kilti iššūkių dėl įmonių, taikančių naujausias technologijas arba rinkai teikiančias inovatyvias paslaugas, tačiau finansų sektoriaus diversifikacija ir decentralizacija būtų naudinga valdant makroekonominę riziką. Pavyzdžiui, decentralizuotos ir diversifikuotos rinkos dalyviai galėtų gauti daugiau ir įvairesnių paslaugų ir taip patenkinti savo poreikius. Be to, diversifikuotos paslaugos suteikia atsparumą tam tikro rinkos segmento griūties, galinčios kilti ekonominio nuosmukio laikotarpiu, atveju. Vis dėlto mažoje rinkoje, tokioje kaip Lietuvos finansinių paslaugų rinka, tikėtis didelės sektoriaus diversifikacijos sudėtinga, nebent konkrečios paslaugos teikimas apimtų ir užsienio šalis.

FINANSINIŲ TECHNOLOGIJŲ KELIAMOS RIZIKOS IR JAS MAŽINANTYS VEIKSNIAI

FinTech sektoriaus rizikų spektras platus, jų pasireiškimo tikimybė ir poveikis finansų sistemai – skirtingi. Toliau apžvelgiami galimi rizikų šaltiniai ir pasireiškimo būdai, taip pat kai kurie riziką leidžiantys nustatyti rodikliai. Galima išskirti kelias esmines *FinTech* sektoriaus rizikas: atitikties, operacinę, kredito, finansinę, sukčiavimo ir rizikas bankų sektoriui. Šių rizikų svarba ir pasireiškimo galimybės skiriasi, kiekviena iš jų priklauso nuo skirtingų, bet tarpusavyje susijusių veiksnių (žr. 11 pav.). Dauguma komentare įvardijamų ir aptariamų rizikų yra ilgalaikio pobūdžio ir dar nepasireiškusios. Šiuo metu aktualiausios – atitikties ir operacinė rizikos.

11 pav. Fintech sektoriaus didesnio (raudona) ir mažesnio (geltona) poveikio rizikos finansiniam stabilumui

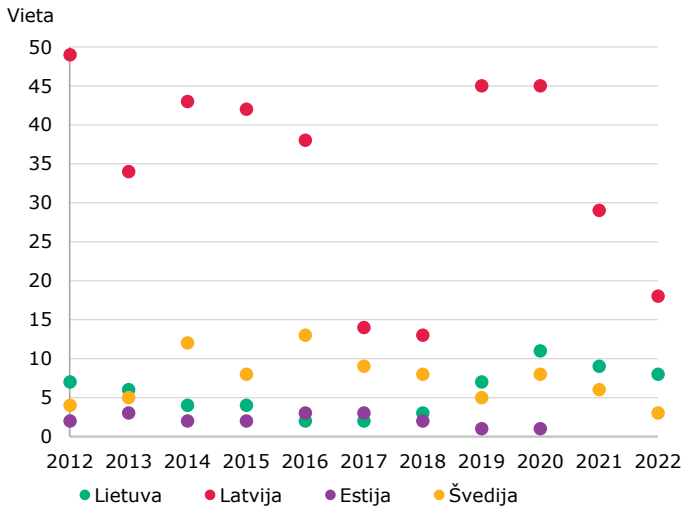
Atitikties rizika

Pagrindinė rizika Lietuvos *FinTech* sektoriui – pinigų plovimo ir teroristų finansavimo keliami pavojai ir prevencijos trūkumas. Įvairiais skaičiavimais, net į 97 proc. su pinigų plovimu susijusių nusikaltimų yra įtraukiamos ir finansų įstaigos. Finansų įstaigoms, ypač toms, kurios sparčiai auga, o jų rizikų vertinimo ir pinigų plovimo prevencijos savireguliacinis mechanizmas dažnai būna mažiau išplėtotas, palyginti su tradicinėmis finansų įstaigomis, kyla didesnė rizika patekti į pinigų plovimo schemas. Nors bendras pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo (PPTF) prevencijos lygis Lietuvoje vertinamas teigiamai, 2022 m. liepos mėn. Tarptautinio valiutos fondo pateiktose [rekomendacijose](#) Lietuva toliau skatinama stiprinti PPTF rizikos priežiūrą bei stebėseną. Tai, kad ši rizika apima labai platų spektrą veiksnių, įrodo ir Bazelio korporatyvinės elgsenos instituto sudarytas [indeksas](#)⁵, pagal kurį 2022 m. Lietuva užėmė aukštą aštuntą vietą⁶, tačiau 2016–2017 m. buvo antra (žr. 12 pav.). Suprastėjęs vertinimas neturėtų stebinti, nes Lietuvos vardas per pastaruosius keletą metų buvo paminėtas ne viename su PPTF susijusiame skandale. Vis dėlto aštunta vieta tarp 121 reitinguotos valstybės rodo, kad Lietuvoje PPTF rizika pakankamai žema. Ir naujausioje 2022 m. Europos Tarybos kovos su pinigų plovimu ir terorizmo finansavimu priemonių įvertinimo ekspertų komiteto [ataskaitoje](#) pabrėžiama, kad Lietuva kovoje su PPTF padarė pažangą – pagerino atitiktį dviem Finansinių veiksnių darbo grupės kovai su pinigų plovimu ir teroristų finansavimu rekomendacijoms, kurios yra susijusios su juridinių asmenų naudos gavėjų skaidrumu ir grynujų pinigų gabenimo kontrole. Kad kyla poreikis atitiktį didinti, rodo ne tik didėjantis *FinTech* įmonių skaičius, bet ir aktyvesnis jų inspektavimas bei didėjantis nusižengimų skaičius. Pavyzdžiui, 2014–2017 m. Lietuvos bankas EPĮ ir MĮ pritaikė 15 poveikio priemonių, o 2018–2021 m. – jau 64 (žr. 13 pav.).

⁵ Šis indeksas skaičiuojamas atsižvelgiant į penkis veiksnius, kuriems suteikiami atitinkami svoriai: PPTF prevencijos sąrangos kokybė (65 %), korupcijos rizika (10 %), finansinis skaidrumas ir reguliavimas (10 %), teisinė ir politinė rizika (10 %), viešojo sektoriaus skaidrumas ir atskaitomybė (5 %). Plačiau žr. https://index.baselgovernance.org/api/uploads/221110_Basel_AML_Index_2022_b705cc0842.pdf.

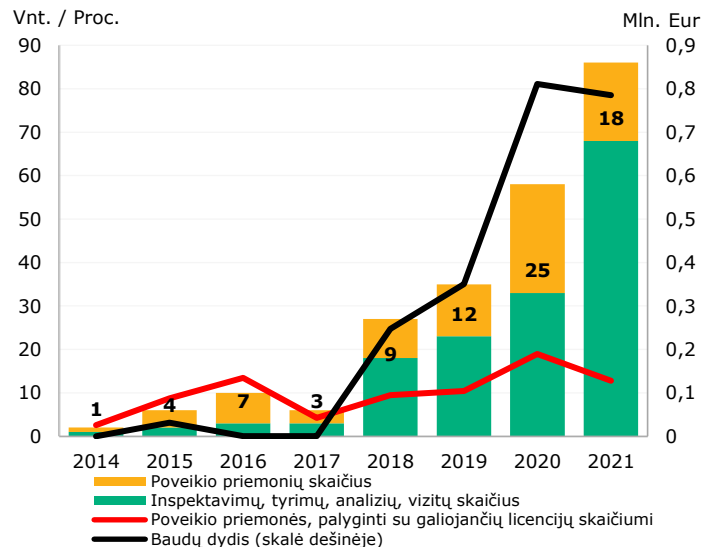
⁶ 2022 m. Lietuva užėmė 121 vietą iš 128 reitinguotų šalių. Kuo žemesnė vieta, tuo mažesnė pinigų plovimo rizika. Ankstesniais metais reitinguotos ir nevisiškai įvertintos šalys, todėl reitingas apimdavo per 140 šalių.

12 pav. Baltijos šalių ir Švedijos PPTF prevencijos vertinimas

Šaltinis: Basel AML Index.
Pastaba: 2021 ir 2022 m. Estija ir dalis kitų šalių nereitinguotos dėl nevisiškai atlikto vertinimo.

13 pav. Priežiūriniai veiksmai EPĮ ir MĮ atžvilgiu

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Neefektyvus PPTF rizikos valdymas ir nepakankama kontrolė gali pakenkti finansų sektoriaus ar net šalies reputacijai ir peraugti į sistemine riziką.

Kuriantis naujiems finansiniams produktams ir technologijoms, PPTF rizika tampa vis aktualesnė. Dėl PPTF kylanti reputacinė rizika gali stipriai pažeisti ne tik konkrečią finansų įstaigą, bet ir visą finansų sistemą. Jos poveikis neretai pasireiškia per sumažėjusią klientų bazę, mažesnes įstaigų pajamas, brangstantį finansavimą, prastesnę rinkos prieinamumą ar licencijų praradimus. Siekdamas įvertinti, kaip EPĮ ir MĮ laikosi rizikos valdymo reikalavimų ir kaip taiko geriausią šioje srityje praktiką, Lietuvos bankas 2022 m. pabaigoje atliko plačios apimties [analizę](#). Nustatyta, kad nė viena vertinta EPĮ ir MĮ nepasiekė aukščiausio vertinimo balo, o dauguma reikalavimus atitinka tik iš dalies. Dažniausi trūkumai susiję su rizikos valdymo priemonėmis, rizikų ir incidentų registrais bei rizikos valdymo tobulinimo ir komunikacijos planais. Reputacinę riziką visai finansų sistemai padidinti galėtų ir nustatytas PPTF atvejis vienoje iš CENTROLink besinaudojančių sektoriaus įmonių. Be to, PPTF prevencijos trūkumas arba pažeidimai galėtų padidinti reguliuotojų ir investuotojų dėmesį susijusioms, nors ir tiesiogiai neprisidėjusioms, šalims. Pavyzdžiui, 2020 m. Vokietijos finansų priežiūros institucijai pripažinus, kad bendrovė „Wirecard“ susidūrė su sunkumais, Lietuvos bankas ėmėsi greitų ir efektyvių priemonių užkardyti galimą reputacinę riziką dėl susijusios bendrovės veiklos Lietuvoje. Dėl nustatytų sunkių pažeidimų buvo [atšaukta UAB „Finolita Unio“ licencija](#), o bendradarbiavimas su užsienio šalimis, greita reakcija ir laiku pritaikytos poveikio priemonės padėjo išvengti didesnės reputacinės rizikos, nors spaudoje ir atsakingose institucijose ir buvo juntamas išaugęs susidomėjimas šia tema. Lietuvos banko taikomas rizikų stebėsenos modelyje šiai rizikai taip pat skiriamas didžiausias dėmesys: stebimi su PPTF susiję rodikliai, vertinamos skirtingos rizikos kategorijos (klientų, geografinės padėties, produktų ar paslaugų ir pan. rizika). Modelio taikymo rezultatai rodo, kad nuo 2019 m. antrojo ketvirčio tiek EPĮ, tiek MĮ sektoriuose kylančios PPTF rizikos vertinimo balas yra sumažėjęs (rodiklis pagerėjęs), bet dėl sparčiau besiplečiančio EPĮ sektoriaus yra išaugęs rizikos balų skirtumas.

Kitas svarbus PPTF rizikos kanalas yra sektoriaus klientų, ypač nerezidentų, ir jų atliekamų operacijų rizika.

Palyginti su bankų sektoriumi, EPĮ ir MĮ yra labiau linkusios aptarnauti klientus nerezidentus. Didžioji jų dalis yra iš Europos ekonominės erdvės šalių, kiti – iš trečiųjų valstybių. 22 proc. visų mokėjimų, susijusių su užsienio valstybėmis, vertės sudarė mokėjimai į ne ES valstybes ir iš jų. EPĮ ir MĮ mokėjimų į visas užsienio valstybes ir iš jų vertė 2022 m. pirmąjį pusmetį išaugo 15 proc., o per metus – 39 proc. Šių įstaigų, o kartu ir viso *FinTech* sektoriaus pažeidžiamumą gali padidinti klientai ir partneriai, kurie yra registruoti didelės rizikos arba tikslinėse šalyse – vadinamosiose lengvatinių mokesčių valstybėse, nes ne visada lengva nustatyti jų tapatybę (pvz., jiems fiziškai nedalyvaujant). COVID-19 pandemijos metu klientų identifikavimas nuotoliniu būdu tapo dar aktualesnis. Tiesa, aptarnaujami nerezidentai iš didelės rizikos šalių ar tikslinių teritorijų sudaro labai nedidelę visų sektoriaus klientų dalį ir pastaruoju metu ji reikšmingai nedidėja. Mokėjimų į tikslines teritorijas ir iš jų vertė mažėjo 21 proc., o

klientų, reziduojančių tikslinėse teritorijose, apyvarta didėjo 25 proc. Neatmestina, kad ir sąlyginai saugių šalių erdve laikomoje Europos ekonominėje erdvėje gali atsirasti augančios PPTF rizikos signalų.

Dabartiniame rusijos karo prieš Ukrainą kontekste išryškėjo nauja tarptautinių sankcijų nesilaikymo rizika. EPI ir MĮ mokėjimo operacijų, susijusių su rusija, vertė 2022 m. pirmąjį pusmetį, palyginti su ankstesniu pusmečiu, sumažėjo 56 proc., o operacijų skaičius – 63 proc. Tačiau auga mokėjimo operacijų, susijusių su kitomis Nepriklausomų valstybių sandraugos šalimis, skaičius ir vertė: 2022 m. antrąjį ketvirtį, palyginti su ankstesniu, atlikta 49 proc. daugiau mokėjimo operacijų, jų vertė išaugo dvigubai.

Operacinė rizika

Reputacinė rizika galėtų kilti ir dėl FinTech įstaigų kibernetinio pažeidžiamumo, pastaruoju metu išaugusio kibernetinių atakų mokėjimų rinkoje skaičiaus. [Tarptautinio atsiskaitymų banko atlikta analizė](#) parodė, kad COVID-19 pandemijos metu kibernetinių atakų labiausiai padaugėjo mokėjimų rinkoje. Diegiant naujas technologijas ir modelius, saugumo sistemos gali atsilikti nuo šių naujovių ir sudaryti spragas, kurios lemtų padidėjusį sistemų pažeidžiamumą. Rizikos pasireiškimo tikimybę didina ir nuolat besiplečiančios sąsajos tarp rinkos dalyvių, kurių kibernetinio saugumo užtikrinimo lygis nevienodas. Tai dėl užkrato efekto galėtų turėti neigiamų pasekmių visos finansų sistemos saugumui. Kibernetinio saugumo trūkumas gali lemti tam tikrų duomenų nutekėjimą, kuris didintų nepasitikėjimą finansų įstaiga, o kartais ir kitomis su ja susijusiomis finansų rinkos dalyvėmis. Lietuvoje jau kurį laiką yra [išaugęs kibernetinių incidentų skaičius](#): 2021 m. jų užfiksuota 5 proc. mažiau nei 2020 m., tačiau sėkmingų įsilaužimų skaičius per šį laikotarpį išaugo dvigubai. Vien per 2022 m. pirmąjį ketvirtį fiksuota 1 020 kibernetinių incidentų – 4 proc. daugiau nei 2021 m. tuo pačiu laikotarpiu. Taip pat pastebėta, kad trečdaliu daugiau incidentų fiksuota aštuntą 2022 m. savaitę, prasidėjus karui Ukrainoje. Kibernetiniai incidentai kelia grėsmę visam mokėjimų sektoriui. Kaip aiškėja, mokėjimo operacijų skaitmenizavimas ir sparčiai augantys mokėjimai negrynaisiais pinigais tuo pat metu didina sėkmingų kibernetinių išpuolių ar sukčiavimo tikimybę (žr. 14 pav.).

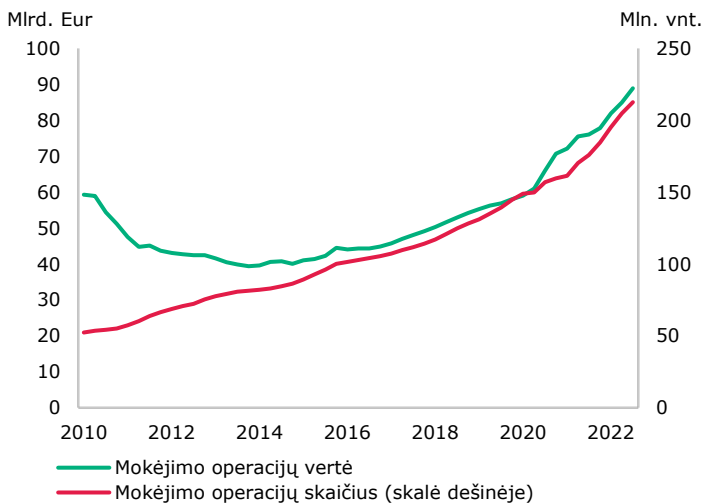
Pastaruoju metu taip pat netrūksta informacijos nutekinimo pavyzdžių ne finansų sektoriuje. Rugsėjo mėn. buvo įvykdyta sudėtingesnė ir sisteminių poveikį galėjusi turėti ataka, nukreipta prieš bankinių sistemų kūrėją „BankingLab“, teikiančią paslaugas FinTech įmonėms ir keliems Lietuvoje veikiančioms bankams. Atakos metu buvo nutekinti bent trijų EPI klientų duomenys, tačiau, pagal viešai skelbiamą informaciją, klientai finansiškai nenukentėjo, o paslaugų teikimą pavyko greitai atkurti. Lietuvos banko vykdoma [finansų rinkos dalyvių apklausa](#) irgi rodo, kad kibernetinė rizika vertinama kaip viena svarbiausių. 2022 m. antrąjį pusmetį, palyginti su ankstesniu, beveik dvigubai – iki 19 proc. – padidėjo respondentų, nurodžiusių, kad dėl rusijos pradėto karo Ukrainoje padidėjo kibernetinių atakų, skaičius. Taip pat net 42 proc. finansų rinkos dalyvių nurodė susidūrę su kibernetinėmis atakomis – per pusmetį ši dalis padidėjo beveik 2,5 karto (žr. 15 pav.).

Sparčiai besiplečiančiam finansinių technologijų sektoriui reikia vis daugiau kompetentingų specialistų, o rinkoje susidaro jų trūkumas. „Transparency International“ teigimu, dėl kompetentingų specialistų stygiaus Lietuvoje sunku užtikrinti reagavimą į rizikas realiu laiku. Tai ypač aktualu nuolat besikeičiančioje aplinkoje, kai nusikaltėliai, pasitelkdami technologijas, gali pralenkti verslo ar priežiūros institucijas. Pasirinktos rizikos valdymo priemonės ir skiriamas žmogiškųjų išteklių kiekis neretai yra nepakankamas rizikoms užkardyti, neužtikrinamas minimalus valdymo ir kontrolės funkcijas vykdančių darbuotojų skaičius⁷. Investuok Lietuvoje vykdytos 2022 m. fintech įmonių apklausos duomenimis, pagrindiniai fintech įmonėms kylantys iššūkiai yra kvalifikuoto ir tinkamo talento pritraukimas, produktų ir informacinių technologijų sistemų kūrimas ir plėtra, reguliacinė aplinka ir atitiktis⁸.

⁷ Įstaigos neturėtų pradėti vykdyti veiklos, kol nėra įdarbinusios nuolat Lietuvoje reziduojančio vadovo ir reikiamą kvalifikaciją bei patirtį turinčių darbuotojų, kurie joms užtikrintų rizikos valdymą, atitiktį teisės aktams ir įstaigų vidaus dokumentų reikalavimams, informacijos saugumą, veiklos funkcijų perdavimo kitiems asmenims stebėseną ir kontrolę, vidaus audito organizavimą.

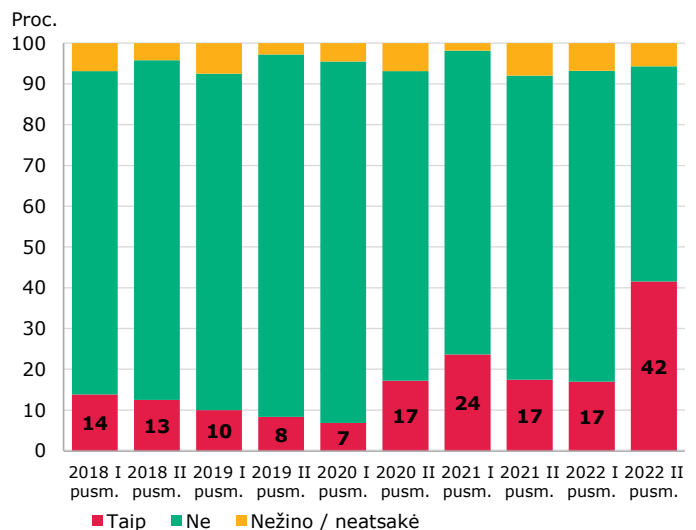
⁸ Apklaustos įmonės teigė, kad Lietuvoje sunkiausia rasti programinės įrangos kūrėjų, atitiktis pinigų plovimo prevencijos ir verslo plėtros specialistų, taip pat vis sudėtingiau rasti saugumo pareigūnų, duomenų apsaugos specialistų.

14 pav. Mokėjimo operacijų negrynaisiais pinigais vertė ir skaičius

Šaltinis: Lietuvos bankas.
Pastaba: 4 ketv. slenkamasis vidurkis.

15 pav. Su kibernetinėmis atakomis susidūrusių finansų įstaigų dalies kaita

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Kredito rizika

Paskolas teikiančios *FinTech* įmonės prisidėtų prie didesnio kredito procikliškumo, jei ateityje reikšmingai padidėtų jų teikiamų paskolų apimtis. Kredito procikliškumo rizika galėtų pasireikšti dėl *FinTech* įmonių veiklos specifikos. Paprastai šios įmonės turi mažiau kapitalo, yra mažiau nei tradiciniai finansų sistemos dalyviai atsparios rinkos sukrėtimams, turi mažesnius pajėgumus rizikoms analizuoti. Tokių įmonių skolinimas neretai yra orientuotas į mažesnes įmones ar vartojimo paskolas, o šie segmentai yra rizikingesni. Pavyzdžiui, skolinimas per TSPO yra labai priklausomas nuo rizikos priimtimumo klientams rizikos ir lūkesčių, kredito rizika ne visada gali būti tinkamai įvertinta. Esant ekonomikos pakilimui, toks skolinimas gali spartinti kredito ir įsiskolinimo augimą, ypač jei TSPO kreditavimo apimtis ateityje reikšmingai padidėtų. Įvykus neigiamam ekonominiam sukrėtimui ir suprastėjus lūkesčiams, skolinimo standartai galėtų būti stipriai griežtinami, todėl TSPO paslaugomis pasinaudoję skolininkai dėl sumažėjusios kredito pasiūlos galėtų patirti likvidumo trūkumą ir susidurti su mokumo problemomis, o skolintojai galimai neatgautų investuotų lėšų. Tai dėl pasitikėjimo panašiomis įstaigomis ar jų teikiamomis paslaugomis sumažėjimo padidintų sukrėtimo bei užkrato tikimybę visoje finansų sistemoje.

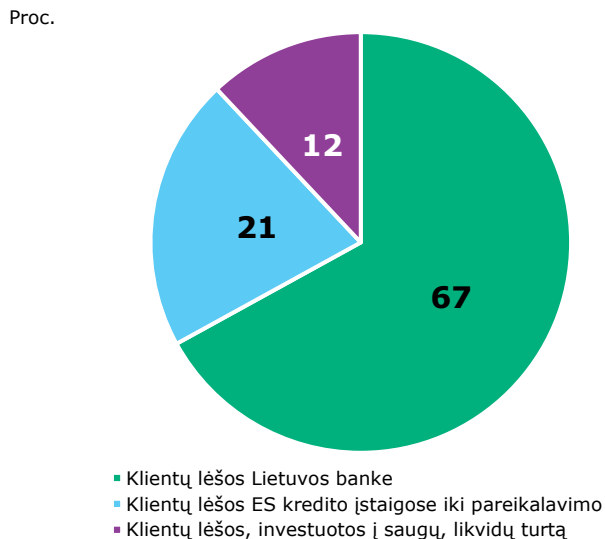
Finansinė rizika

Greitai augančiame ir technologiškai pažangiame sektoriuje trūkstant rizikos valdymo įrankių, išauga tikimybė tinkamai neįvertinti ir finansinių rizikų – terminų neatitikimo, likvidumo, kapitalo nepakankamumo. Su terminų neatitikimo rizika (angl. *maturity mismatch*) galėtų susidurti pinigus skolinančios įmonės, tokios kaip SFPO, TSPO arba dalis *FinTech* sektoriui priskiriamų bankų. Paprastai paskolų ir investuotojų lėšų gražinimo terminai būna suderinti, tačiau, skolininkams norint pratęsti sutartį, o investuotojams staiga panorėjus atsiimti lėšas, pavyzdžiui, įvykus ekonominiam šokui, galimas likvidžių lėšų trūkumas. Tiesa, likvidumo rizikos tikimybė tokiose įmonėse kaip EPĮ ir MĮ nėra didelė, nes jos klientų lėšas laiko kaip centrinio ar komercinių bankų indėlius ir investuoja į valstybės vertybinius popierius. 2022 m. trečiojo ketvirčio [duomenimis](#), EPĮ ir MĮ didžiąją klientų lėšų dalį laikė Lietuvos banke (67 %, žr. 16 pav.). Tačiau jei finansų įstaiga (ne centrinis bankas), kurioje EPĮ ar MĮ laiko lėšas, bankrutuotų, nukentėjusi EPĮ ar MĮ būtų įtraukta į kreditorių sąrašą, nes šie indėliai kitose finansų įstaigose nėra apsaugoti indėlių draudimu. Tokiu atveju nuostolius iš savo lėšų turėtų dengti pačios įstaigos, o esant lėšų trūkumui galėtų nukentėti ir klientai. Taigi, siekiant užtikrinti tvarią įstaigų veiklą, svarbu sukaupti pakankamai nuosavo kapitalo. Kartu galima ir klientų lėšų apsaugos reikalavimų nevykdymo rizika. EPĮ ir MĮ klientų lėšoms atskirti paprastai būna atidariusios tik vieną klientų lėšų saugojimo sąskaitą ir šių lėšų laikymo vienoje sąskaitoje rizikos nediversifikuoja, t. y. visas jas laiko tik vienoje įstaigoje (centriniame banke ar kredito įstaigoje).

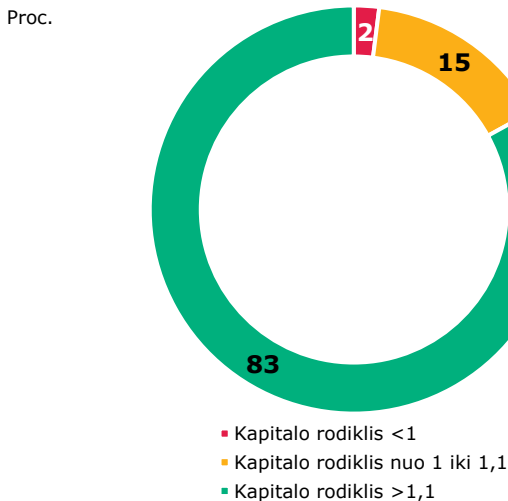
Palyginti su tradiciniais bankais, *FinTech* įmonėms taikomi reguliaciniai reikalavimai yra mažesni. Tai sukuria reguliacinį arbitražą ir leidžia išvengti tam tikrų rizikos ribojimų mikroprudenciniu bei makroprudenciniu lygiu. Vis dėlto dalis reikalavimų, pavyzdžiui, nuosavo kapitalo reikalavimas, yra

taikomi. Nuosavo kapitalo rodiklis apskaičiuojamas kaip turimo nuosavo kapitalo ir apskaičiuoto nuosavo kapitalo poreikio santykis ir turi būti ne mažesnis nei 1, kitu atveju galėtų pasireikšti kapitalo nepakankamumo rizika⁹. 2022 m. trečiąjį ketvirtį mažesnis nei 1 nuosavo kapitalo ir apskaičiuoto jo poreikio santykis buvo 2 proc. visų šalies EPI ir MĮ, per metus ši dalis nepakito (žr. 17 pav.). Ši rizika yra aktuali, jei EPI ar MĮ nuosavo kapitalo reikalavimų vykdymo patikrą atlieka tik ketvirčio pabaigoje arba jų veikla yra nuostolinga ir galimi prastesni veiklos rezultatai.

16 pav. EPI ir MĮ klientų lėšos pagal jų laikymo tipą 2022 m. trečiąjį ketvirtį

17 pav. EPI ir MĮ kapitalo rodiklio vertinimas 2022 m. trečiąjį ketvirtį

Pastaba: kapitalo rodiklis yra apskaičiuojamas kaip turimo nuosavo kapitalo ir apskaičiuoto nuosavo kapitalo poreikio santykis.

Sukčiavimo rizika

Sparčiai tobulėjant inovacijoms finansų sektoriuje, daugėja iššūkių, kaip apsaugoti klientus nuo sukčiavimo ir lėšų praradimo, o tai didina paskolas turinčių gyventojų kredito riziką. *FinTech* sektorius yra inovatyvus, neretai siūlantis naujas, ne taip gerai pažįstamas klientams paslaugas, taigi, el. mokėjimų skaičiui didėjant, sukčiavimo atvejų rizikos tikimybė auga. Lietuvos mokėjimo paslaugų teikėjų duomenimis, sukčiavimų atliekant mokėjimo operacijas skaičius 2021 m. buvo beveik 7 kartus, vertė – daugiau nei 8 kartus didesni nei 2019 m. Pasaulio banko atlikta [FinTech įmonių teikiamų paslaugų analizė](#)¹⁰ parodė, kad, vartotojui praradus pajamas investuojant, susidūrus su sukčiavimu ir nebesugebant mokėti įmokų, gali padidėti jo kredito rizika ir suprastėti galimybės padengti pagrindinius įsipareigojimus, pavyzdžiui, būsto paskolą. Nors tokio pobūdžio pavieniai atvejai sisteminės rizikos nesukeltų, tendencingi sukčiavimo atvejai galėtų padidinti gyventojų kredito riziką. Pavyzdžiui, 2018 m. Kinijoje įvykus TSPO skolinimo rinkos griūčiai, dėl rizikos nesuvokimo, menko finansinio išprusimo ir reguliacinių trūkumų TSPO sektoriuje nukentėjo tūkstančiai žmonių. Po šio įvykio reikalavimus sugriežtinus, liko vos keli šimtai TSPO platformų, nors prieš tai veikė beveik 4 000.

Galimos rizikos bankų sektoriui

FinTech vykdoma veikla vis labiau daro poveikį tradicinei bankininkystei ir gali prisidėti prie tam tikrų rizikų didėjimo ar kelti užkrato riziką, ypač žlungant sistemškai svarbiam rinkos dalyviui. Europos bankų teigimu, *FinTech* įmonės bankų veiklą labiausiai neigiamai veikia per sumažėjusias pajamas iš mokėjimų rinkos. Be to, skolinimo paslaugas teikiančios ir mažesnes veiklos sąnaudas dėl ribotų administracinių išlaidų patiriančios *FinTech* įmonės, pavyzdžiui, skaitmeniniai bankai, galėtų siūlyti palankesnes indėlių palūkanų normas. Poveikis bankų veiklai taip pat galėtų būti daromas *FinTech* įmonėms nusprendus atitraukti juose laikomas lėšas. Taip sumažėjus tradicinių bankų galimybei finansuoti savo veiklą indėliais, galėtų padidėti jų likvidumo arba struktūrinė rizika, nes mažiau rizikingos finansavimosi priemonės, tokios kaip vietiniai indėliai, būtų keičiamos į rizikingesnes. Į *FinTech* sektorių

⁹ Nuosavo kapitalo el. pinigams leisti poreikis turi sudaryti ne mažiau kaip 2 proc. neapmokėtų el. pinigų vidurkio. Plačiau žr. <https://www.lb.lt/lt/epi-veiklos-reikalavimai-ir-normatyvai> ir <https://www.lb.lt/lt/mi-veiklos-reikalavimai-ir-normatyvai>.

¹⁰ Pasaulio bankas pastebi, kad daugėja iššūkių įstaigoms, atsakingoms už finansinę vartotojų apsaugą. Jis išanalizavo keturias *FinTech* paslaugas, kurios gali patenkinti nepatyrusių vartotojų poreikius, pavyzdžiui, skolinimąsi investuojant ar taupant pinigus (skaitmeninis mažasis kreditas, TSPO, SFPO ir el. pinigai).

atėjus arba jame atsiradus reikšmingam dalyviui, poveikis galėtų tapti ženklesnis ir reikštis per kitus kanalus. Jei tokia įstaiga susidurtų su tam tikromis problemomis, tai galėtų neigiamai paveikti pasitikėjimą viso sektoriaus veikla. Vis dėlto trumpuoju laikotarpiu tokios rizikos Lietuvos finansų sistemai mažai tikėtinos, nes Lietuvoje veikiančios bankai dirba pelningai, turi sukaukę pakankamai kapitalo neigiamam ekonominiam sukrėtimui atlaikyti, o rinkos koncentracija vis dar išlieka viena didžiausių ES.

Rizikas mažinantys veiksniai

Bendradarbiavimas tarp reguliuotojo, šalies tarnybų ir finansų įstaigų gali užkardyti rizikų pasireiškimą, padidinti atsparumą ir teikia daugiau galimybių didinti sektoriaus brandą. 2019 m. devynių valstybės institucijų pasirašytas [memorandumas](#) didina tikimybę operatyviai numatyti rizikas *FinTech* srityje ir efektyviai jas valdyti. Be to, šis institucijų įsipareigojimas dėl tarpusavio kompetencijų ir dalijimosi informacija didina galimybes plėtoti ir įgyti bendras reguliavimo ir priežiūros technologijų priemones. 2021 m. veiklą Lietuvos banke pradėjo Pinigų plovimo prevencijos kompetencijų centras. Pagrindiniai jo tikslai – dalytis informacija apie PPTF ypatumus, padėti finansų rinkos dalyviams tinkamai nustatyti ir valdyti rizikas, atlikti tyrimus, vertinimus ir analizes, rengti apžvalgas ([Finansų rinkos dalyvių veiklos PPTF rizikos vertinimas](#)) ir gaires tobulinant PPTF prevencijos sistemą. Šis centras padeda finansų rinkos dalyviams atlikti vidaus rizikos vertinimą, stiprinti darbuotojų kompetencijas PPTF rizikos valdymo srityje. 2022 m. jam pavyko suorganizuoti 16 nuotolinių mokymų minėtomis temomis, juose dalyvavo daugiau nei 13 tūkst. dalyvių. Glaudus Lietuvos banko bendradarbiavimas su finansų rinkos dalyviais ir naujų idėjų testavimas bandomojoje finansinių inovacijų aplinkoje (angl. *sandbox*) leidžia geriau kontroliuoti ir įvertinti rizikas į rinką bandantiems patekti naujiems, nepatyrusiems dalyviams. Svarbu suvokti, kad ši aplinka ne užkardo įėjimą į rinką, bet gerina supratimą apie diegiamas inovacijas, leidžia į jas reaguoti reguliuotojui ir padeda pasiruošti tokių paslaugų teikimui rinkoje.

Ne mažiau svarbu stiprinti pačių rinkos dalyvių, priežiūros ir valstybės institucijų kompetencijas *FinTech* rizikų valdymo, PPTF prevencijos srityse. Lietuvos bankas nuolat atlieka įvairias analizes ir teikia [rekomendacijas](#) (pvz., EPI ir MI) dėl veiklos reikalavimų ir valdymo. Taip pat periodiškai rengiami mokymai, organizuojami atitikties susitikimai, skirti įvairioms EPI ir MI kylančioms rizikoms aptarti, dalijamasi rekomendacijomis dėl tobulintinos praktikos ir pan. Reaguodamas į augančių sukčiavimo atvejų skaičių, 2022 m. Lietuvos bankas paskelbė [analizę](#), kurioje apžvelgiamos finansinių paslaugų teikimo rizikos, sukčiavimo atvejų tipologijos ir galimos prevencijos priemonės. Taip pat pradėtas rengti 2023–2028 m. *FinTech* sektoriaus plėtros Lietuvoje [gairių projektas](#). Juo siekiama nustatyti kylančius tolesnius iššūkius, naujas galimybes ir tolesnes sektoriaus plėtros kryptis. Gairėse numatoma didinti sektoriaus plėtros ir potencialo išnaudojimo Lietuvoje galimybes, taip pat skatinti naudojamų technologijų ir inovacijų plėtrą, gerinti rizikų valdymą.

Globalaus reguliavimo gairės ir kooperacija su užsienio reguliuotojais gali užkardyti potencialias rizikas, sumažinti reputacinės rizikos užkrato kanalo poveikį. PPTF atvejai rodo, kad norint išvengti žalos reputacijai labai svarbu bendradarbiauti su kitų šalių reguliuotojais ir atsižvelgti į tarptautinių institucijų rekomendacijas. Tai padeda išvengti tokių įvykių, kaip Maltos įtraukimas į „pilkąjį sąrašą“ po ne vienus metus trukusios tarptautinės kritikos dėl PPTF atvejus didinančių veiksmų valdymo arba *Danske* banko atvejis, kai PPTF užuomazgos identifikuotos anksčiau, nei pradėta reaguoti į susidariusią padėtį. TVF pateiktose rekomendacijose dėl PPTF prevencijos stiprinimo yra raginama Lietuvoje plėtoti supratimą apie PPTF atžvilgiu didesnės rizikos šalis, daugiau dėmesio skirti didesnės rizikos klientams, sukurti nacionalinį tarptautinių finansinių srautų makrolygmens tendencijų stebėjimo mechanizmą, taip pat įtraukti Lietuvos banko PPTF prevencijos ekspertus į naujų CENTROLink klientų stebėjimo procesus ir metodologijų kūrimą, stiprinti mokėjimo paslaugų teikėjų veiklos CENTROLink sistemoje stebėseną.

Plečiantis finansinių paslaugų rinkai ir diegiant inovatyvius sprendimus, kartu būtina užtikrinti pakankamus išteklius rizikos vertinimu pagrįstai priežiūrai vykdyti. Lietuvoje įsteigtas Pinigų plovimo prevencijos kompetencijų centras ir vykstantis tarpinstitucinis bendradarbiavimas didina reikiamų kompetencijų ugdymo ir dalijimosi jomis galimybes. Tačiau, sparčiai vystantis rinkai, svarbu užtikrinti ir tinkamą specialistų rengimą, taip pat atkreipti įstaigų akcininkų ir vadovų dėmesį į rizikų valdymo atitikties svarbą. Lietuvos bankas reguliariai dalyvauja susitikimuose su skirtingais finansų įstaigų padaliniais ir aptaria pastebėtas PPTF rizikas, aktualius PPTF prevencijos priemonių taikymo klausimus. Nuolat

tobulinamas priežiūros ir teisėkūros procesas¹¹. Prie šio darbo prisideda ir Lietuvos banke veikianti EPĮ ir MĮ darbo grupė, kurios tikslas – tinkamas ir kokybiškas EPĮ ir MĮ veiklos rodiklių surinkimas. Analizei atlikti reikalingų detalių duomenų turėjimas leistų tiksliau įvertinti besikaupiančių rizikų pavojus ir rasti atitinkamus jų užkardymo bei sprendimo būdus. 2023 m. planuojama atlikti EPĮ ir MĮ tarpvalstybinių mokėjimo srautų makrolygmens analizę, taip siekiant geriau suvokti jų pagrįstumą ir keliamas rizikas.

Atliekama rizikos mažinimo politikos (angl. *de-risking*) taikymo Lietuvoje analizė, kuria siekiama pagerinti klientų patirtį mokėjimo paslaugų teikėjams taikant PPTF prevencijos priemonės. 2021 m. Lietuvos bankas atliko [tyrimą](#), kuris parodė, kad mokėjimo paslaugų vartotojai susiduria su tam tikromis problemomis ir nesklandumais, kai Lietuvos banko prižiūrimi mokėjimo paslaugų teikėjai jiems pritaiko PPTF prevencijos priemonės. Atsižvelgdamas į tai, 2022 m. pradžioje Lietuvos bankas paskelbė viešą konsultaciją, taip siekdamas sudaryti sąlygas suinteresuotoms šalims išsakyti savo nuomonę ir pateikti siūlymus dėl nurodytų tobulintinų sričių ir priemonių. Atsižvelgiant į išsakytas nuomones parengtos konkrečios priemonės, kuriomis siekiama atliepti vartotojų lūkesčius ir pagerinti jų patirtį. Paskelbti viešos konsultacijos rezultatai, o 2022–2024 m. planuojama parengtas priemonės įgyvendinti. Jomis siekiama pagerinti mokėjimo paslaugų teikėjų ir vartotojų tarpusavio bendravimą, supaprastinti kliento pažinimo informacijos teikimą finansų įstaigoms ir stebėti rizikos mažinimo politikos situaciją Lietuvoje.

¹¹ Procesų tobulinimo pavyzdžiai yra už PPTF priežiūrą ir bendrą informacijos saugumą atsakingų asmenų stebėseną ir jos rezultatų vertinimas, teminių analizių atlikimas, vidaus tvarkų ir metodikų kūrimas, aktyvesnė veiklos nevykdančių įstaigų kontrolė, fiktyvių įmonių atpažinimo gairių kūrimas, kliento ir galutinio naudotojo nustatymo ir įvertinimo procesų tobulinimas, efektyvesnė tarpininkų kontrolė.

LITERATŪRA IR DUOMENŲ ŠALTINIAI

1. Basel Institute of Governance. Basel AML Index 2022: 11th Public Edition. Ranking money laundering and terrorist financing risks around the world. Nuoroda: https://index.baselgovernance.org/api/uploads/221110_Basel_AML_Index_2022_b705cc0842.pdf
2. BIS. Basel Committee on Banking Supervision. Guidelines. Sound management of risks related to money laundering and financing of terrorism (p. 46). January 2014 (rev. July 2020). Nuoroda: <https://www.bis.org/bcb/publ/d505.pdf>
3. BIS. Papers No 117. Fintech and the digital transformation of financial services: implications for market structure and public policy. July 2021. Nuoroda: <https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap117.pdf>
4. Bloomberg. How China's Peer-to-Peer Lending Crash Is Destroying Lives. 2018. Nuoroda: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-10-02/peer-to-peer-lending-crash-in-china-leads-to-suicide-and-protest>
5. Committee Of Experts On The Evaluation Of Anti-Money Laundering Measures And The Financing Of Terrorism (MONEYVAL). Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Lithuania. 3rd Enhanced Follow-up Report & Technical Compliance Re-Rating. MONEYVAL(2022)14. December 2022. Nuoroda: <https://rm.coe.int/moneyval-2022-14-fur-1t/1680a9c7f1>
6. EBA. Discussion Paper on the EBA's approach to financial technology (FinTech). August 2017. Nuoroda: <https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/1919160/7a1b9cda-10ad-4315-91ce-d798230ebd84/EBA%20Discussion%20Paper%20on%20Fintech%20%28EBA-DP-2017-02%29.pdf>
7. EBA. Risk Assessment Questionnaire – Summary of Results (p. 38). Spring 2022. Nuoroda: https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/Risk%20dashboard/q1%202022/1036532/RAQ%20Booklet%20Spring%202022_FINAL.pdf
8. EBA. RISK DASHBOARD. DATA AS OF Q3 2022. Nuoroda: https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/Risk%20dashboard/Q3%202022/1050803/EBA%20Dashboard%20-%20Q3%202022.pdf
9. ECB. Financial Integration and Structure in the Euro Area. March 2020. Nuoroda: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/fin/ecb.fie202003~197074785e.en.pdf>
10. Financial Times. Lithuania revokes licence of fintech implicated in Wirecard scandal. 2020. Nuoroda: <https://www.ft.com/content/7a1edc12-e24f-4fb9-908b-c909cdceb67f>
11. Findexable. Global FinTech Index 2021. Nuoroda: <https://gfi.findexable.com>
12. FSB. Financial Stability Implications from FinTech. Supervisory and Regulatory Issues that Merit Authorities' Attention. June 2017. Nuoroda: https://portal.lb.lt/lb/efst/mas/Viei%20MAS%20dokumentai/03_Analitika%20pagal%20sritis/FinTech/2021%20m.%20Aktualus%20komentarai/Paperiai/FSB.pdf?d=w275af59075164bd8a3d07cf0f3721060&csf=1&e=fcAZ5R
13. IMF. Quantum Computing's possibilities and perils. November 2021. Nuoroda: https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2021/09/quantum-computings-possibilitiesand-perils-deodoro.htm?utm_medium=email&utm_source=govdelivery
14. IMF. Republic of Lithuania. Selected Issues. IMF Country Report No. 22/252 (p. p. 15–31). July 2022. Nuoroda: <https://www.elibrary.imf.org/downloadpdf/journals/002/2022/252/002.2022.issue-252-en.xml>
15. Invest Lithuania. The Fintech Landscape in Lithuania 2022–2023. Nuoroda: <https://investlithuania.com/report/fintech-report-2022-2023/>
16. Krašto apsaugos ministerija. Svarbiausia Lietuvos kibernetinio saugumo būklės statistika ir tendencijos. 2021–2022 I ketv. Nuoroda: <https://www.nksc.lt/doc/Svarbiausia-Lietuvos-kibernetinio-saugumo-bukles-statistika-ir-tendencijos-2021-2022-I-ketv.pdf>
17. Lietuvos bankas. Apklausa dėl rizikų Lietuvos finansų sistemai apžvalga. 2022 m. II pusm. Nuoroda: https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/39422_2dfc6f2a82fc4846f845dcce2d4b729b.pdf
18. Lietuvos bankas. Elektroninių pinigų įstaigų (EPI) ir mokėjimo įstaigų (MI) veiklos apžvalga. 2022 m. III ketvirtis. Nuoroda: https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/39355_353e60f17d69b60f1c19383f1ebf9fc2.pdf
19. Lietuvos bankas. Finansų rinkos dalyviams pritaikytos poveikio priemonės. Nuoroda: <https://www.lb.lt/lt/poveikio-priemones-2>
20. Lietuvos bankas. Sutelktinio finansavimo platformų operatorių veiklos apžvalga: 2022 m. I pusm. Nuoroda: https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/38383_002a470c7471542d7613615e0828ad65.pdf
21. Lietuvos banko Finansų rinkos priežiūros tarnybos pristatymas Seime. Lietuvos finansinių technologijų sektoriaus brandos didinimas. 2021. Nuoroda: <https://www.lb.lt/uploads/documents/files/Fintech%20sektorius%20branda%20LRS%20BKF%2020210526.pdf>
22. Lietuvos banko kreipimasis „Dėl elektroninių pinigų įstaigų ir mokėjimo įstaigų veiklos valdymo, vidaus kontrolės ir atitikties kultūros stiprinimo“. 2022. Nuoroda: https://www.lb.lt/uploads/documents/files/Lukesciu%20rastas%20EPI%20MI_2022.pdf
23. Lietuvos Respublikos Seimas. Konferencija „Kuo pakeisime išeinančius bankus regionuose: problemas, galimybės ir perspektyvos“. 2019. Nuoroda: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=354488&p_k=1&p_event_id=13081
24. Malta Independent. 88% of businesses feel that FATF greylisting will negatively impact Malta's economy – Survey. 2021. Nuoroda: <https://www.independent.com.mt/articles/2021-07-09/local-news/88-of-businesses-feel-that-FATF-greylisting-will-negatively-impact-Malta-s-economy-survey-6736235066>
25. Nacionalinis kibernetinio saugumo centras. 2021 metų I pusmečio NKSC CERT-LT ataskaita. Nuoroda: https://www.nksc.lt/doc/2021_1_pusmetis_NKSC_CERT-LT_ataskaita.pdf
26. Sanction Scanner. Anti-Money Laundering Guidance for Banks. Nuoroda: <https://sanctionscanner.com/blog/anti-money-laundering-guidance-for-banks-162>
27. Transparency International Lietuvos skyrius. Pinigų plovimo prevencija *FinTech* sektoriuje Lietuvoje. 2021. Nuoroda: https://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2021/06/Pinig%C5%B3-plovimo-prevencija-FinTech-sektoriuje_Studija.pdf
28. Valstybinė duomenų agentūra. Oficialiosios statistikos portalas. Skaitmeninė ekonomika ir visuomenė Lietuvoje (2022 m. leidimas). Nuoroda: <https://osp.stat.gov.lt/skaitmenine-ekonomika-ir-visuomene-lietuvoje-2022/skaitmenine-visuomene-ir-verslas/gyvenimas-internete>
29. Weller Christian, Zulfiqar Ghazalr. Financial Market Diversity and Macroeconomic Stability. University of Massachusetts. Political Economy Research Institute. Working paper No 332. August 2013. Nuoroda: https://www.researchgate.net/profile/Ghazal-Mir-Zulfiqar/publication/308610802_Financial_Market_Diversity_and_Macroeconomic_Stability/links/57e8acfd08aedcd5d1ac6815/Financial-Market-Diversity-and-Macroeconomic-Stability.pdf
30. World Bank Group. Policy Research Paper. Consumer Risks in Fintech New Manifestations of Consumer Risks and Emerging Regulatory Approaches. April 2021. Nuoroda: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/515771621921739154/pdf/Consumer-Risks-in-Fintech-New-Manifestations-of-Consumer-Risks-and-Emerging-Regulatory-Approaches-Policy-Research-Paper.pdf>

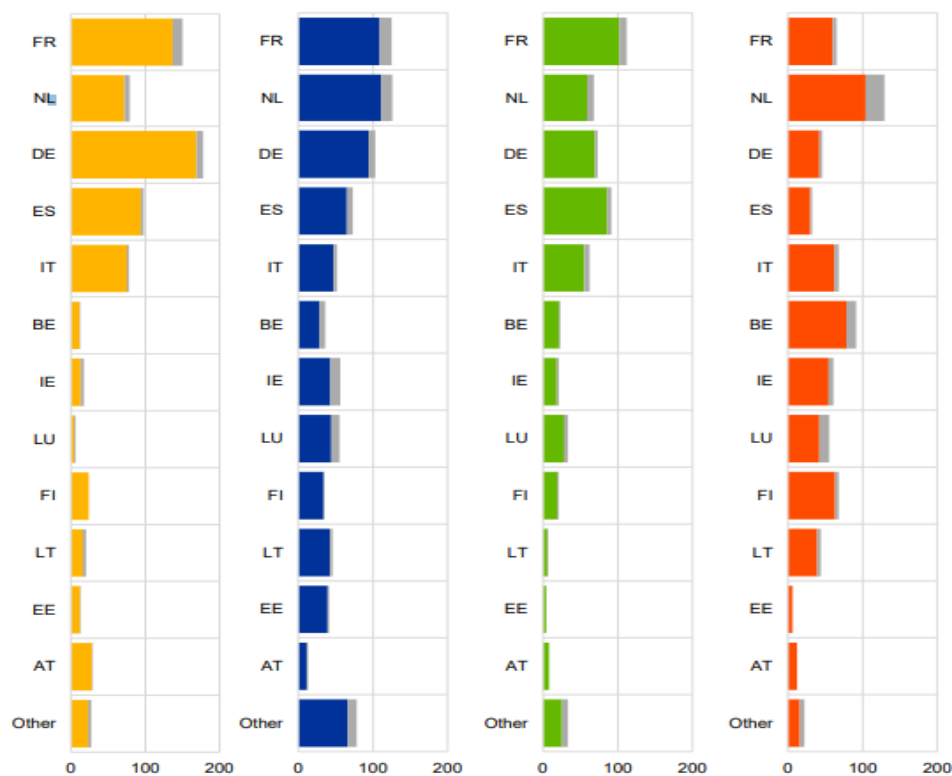
PRIEDAI

I priedas. Finansines inovacijas lemiantys veiksniai

Paklausos pusė	Pasiūlos pusė	
Besikeičiantys vartotojų lūkesčiai: didėjantys patogumo, teikiamų paslaugų greičio, mažesnių sąnaudų, draugiškos vartotojui aplinkos poreikiai	Besivystančios technologijos: technologijų proveržis, susijęs su internetu, didžiaisiais duomenimis, mobiliosiomis technologijomis ir didėjančia kompiuterine galia	Reguliaciniai pokyčiai: besikeičiantys priežiūros ir reguliaciniai reikalavimai, su tuo susiję esamų ir naujų verslo modelių pokyčiai

Šaltinis: Financial Stability Board (FSB).

II priedas. FinTech įmonių pasiskirstymas pagal finansinę veiklą ir šalį

Šaltinis: ECB skaičiavimai, pagrįsti eksperimentine statistika.

Pastaba: pilka spalva žymimos ne euro zonos šalių patrunuojamosios įmonės. Spalvomis atitinkamai žymimos paslaugų grupės: A – geltona, B – mėlyna, C – žalia, D – raudona. Šalių kodai: https://www.ecb.europa.eu/stats/money/mfi/general/html/codes_MFI.en.html.